

Doğu'da Göçün Temelleri

Bekir Ali Demirel

bademirel@hotmail.com

İnşaat Mühendisi, Araştırmacı Yazar

Her planın üç boyutu vardır: Sosyal, ekonomik ve mekansal. Planlar ve projeler bu üç ayak üzerine oturtulmalıdır. Ayaklardan birinin eksikliği, plan ya da projenin hayat bulmasına engeldir. Ölçeği ne olursa olsun bir planın veya projenin; sosyal, ekonomik ve mekansal boyutların tamamını içermiyorsa amacına ulaşması mümkün görülmemektedir. Bu üç boyut arasında çapraz bir ilişki söz konusudur.

Ülkemizde gündeme getirilen ekonomik plan ve projeler, çoğu zaman sosyal ve mekansal boyutlarda yeterince irdelenmemekte, özellikle bölgeler arası gelişmişlik farkları, neredeyse dikkatlerin dışında kalmaktadır. 80'li yılların ortalarından itibaren ülkemizde başlatılan hızlı *yapı* değişikliği gayretleri, gelişmemiş bölgelerimizde ekonomik, sosyal ve giderek siyasi boyut kazanan sıkıntılara yol açmış; bu durum, toplumun bütün kesimlerini derinden etkilemiştir.

İlk önceleri: Serbest Piyasa Ekonomisi kurallarına ayak uydurabilme şansına sahip olmayan ve bundan ümitsizliğe kapılan Doğu kentlisi; televizyon verici istasyonları sayesinde kendi dünyalarından çok daha farklı dünyaların varlığını keşfetmenin huzursuzluğunu duyan Doğu köylüsü; huzursuzluklar üzerinde, içten bilinçsizce, dıştan haince yapılan hesaplar ve zuhur eden *bir talihsiz olay* (Körfez Savaşı)... Neticede, köşeye sıkıştıkları vehmine kapılan insanlar.

Sonraları: Toprağa ve aileye olan güçlü bağlara rağmen şehirli olmanın avantajlarına koşan insanlar; parçalanmış aileler, ekilemeyen topraklar, güdülemeyen sürüler... Göçenin göçtüğü yerde, kalanın kaldığı yerde içine düştüğü ekonomik ve sosyal zorluklar.

Sonuçta: Önlerine getirilen radikal aldatmacalara inanan, en acımasız eylemlere dahi iştirak için kandırılabilen insanlar... Yüz bine yaklaşan ölüm, yüz bini aşan sakat; yüz milyar Doları aşan ulusal harcamalar... nesiller boyu sürecek psikolojik ve sosyo-psikolojik problemler.

İşte; bütün boyutları ile düşünülmemiş ve alelacele uygulamaya sokulmuş, sonuçları ise tamamen tesadüfe bırakılmış bir planın kısa vadede bu ülkeye maliyeti. Kısa vadede diyoruz, çünkü problem, yirmi yıla yakın zamandır bütün boyutlarıyla, özellikle mekansal değişim süreci boyutunda devam ediyor.

GÖÇ ÜZERİNE

Göç hakkında sosyal bilimciler tarafından incelemelere ve araştırmalara konu edilmiş olan husus, göçe katılmış kişilerin vardıkları yerde karşı

karşıya kaldıkları etkileşimlerle, yani daha ziyade sonuçlarıyla ilgilidir. Nitekim "Göç ve Değişme", "Göç ve Gelişme" ile göçün yol açtığı çeşitli sorunlar, sosyal bilimcilerin ve kent bilimcilerin ilgi duydukları konular olmuştur (Bakınız EK:1). Bu ilgiye sebep, Türkiye'deki göçlerin karakteri itibarıyla fevkalade olumsuz neticelere yol açmasıdır. Sonuçları dikkate alındığında, gösterilen ilgiyi doğal karşılamak gerekir. Ancak "göçün toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, politik vb. tüm bünyesi ile ilişkili ve etkileyici bir olay" olması, dikkatlerin öncelikle göçün sebeplerine çevrilmesi gerektiğini ön plana çıkarmaktadır. Olgu ve olgunun etkileri elbette inceleneyecektir; ama sosyal bünye etkileşimiyle karakter bulmuş bu olguyu ortaya çıkartan süreç üzerinde düşünmenin zor olmasına karşılık, daha akılcı olacağı kabul edilmelidir. Bu yaklaşımın geçerliliği hakkında göçün etkilerini göz önünde bulundurmak dahi yeterli olacaktır.

Bazı göç tanımlarını buraya almakta yarar vardır: "Göç; iktisadi, sosyal veya siyasi sebeplerin etkisiyle bireylerin yer değiştirmesidir". "Göç, insanların bir yerleşim yerinden bir başkasına ya da bir ülkeden öbürüne temelli ya da geçici bir süre için taşınmasına denir". "Göç, insanların kendilerine özgü nedenlerle yaşadıkları yerden bir başka yere doğru mekan değiştirmesidir". "Göç; kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, tamamen yahut geçici bir süre için bir iskan ünitesinden (şehir, köy gibi) diğerine yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayıdır". Dikkat edilirse göç tanımlarındaki ortak nokta, *mekandaki yer değiştirmedir*.

Göçün Temelleri

Bizce göç; idraklerdeki değişim ile başlayan, mekanda yer değiştirme ile devam eden ve varılan yere uyumla tamamlanan bir süreçler bütünüdür. Göçün kahramanı, idrakindeki değişime bağlı olarak "Davranan İnsan"dır. Süreçleri ta başından sonuna kadar yaşayan, sonuçlarını bütün olumsuzluğu ile birlikte yıllarca göğüsleyen odur.

Göç, çeşitli faktörlerin insan idrakinde meydana getirdiği istekli ya da istek dışı güdülenmelerin, mekanda yer değiştirme amacıyla harekete dönüşümü ile başlar. Mekanda yer değiştirme, konaklama ve yerleşme evreleriyle devam eder. Varılan yere uyum gerçekleşmediği sürece göç olgusunu tamamlanmış kabul etmek eksik olur; çünkü vardığı yere uyum sağlayamamış birey, potansiyel bir göçmendir. İlk fırsatta tekrar yer değiştirecektir. Dolayısıyla dikkatlerin, özellikle sürecin başlangıcına, mekanda eyleme dönüşmeden

önceki davranış sürecine odaklanması gerekir. Söz konusu süreç yaşanmadığı takdirde, göç olgusu zaten gerçekleşmeyecektir. Dolayısıyla bireyin davranış süreci göçün temelini teşkil etmektedir. Göçün temel nedenlerine inebilmek için, göçe yönelen bireyin davranış sürecinin iyiden iyiye incelenmesi gerekir. Neticede; Doğudan göçün sebeplerini doğru tesbit etmek için göçe katılan Doğu insanının davranışını bilmek ve anlamak gerekmektedir.

Göç ve Stres

Harekete dönüşmediği sürece göç olayından bahsedilemez. Davranış sürecindeki idrak, güdülenme ve aksiyon arasında artan bir fonksiyon olduğu dikkate alınrsa, harekete geçiş için güdülenmenin had noktaya ulaşması gerekir. Bireyin harekete geçmemesi, geçmeyeceği anlamına da gelmez. Potansiyel bir durum söz konusudur. Tembuh faktörlerinin etkisiyle güdülenmede ya sönme görülecek, göç ertelenecek ya da farklı davranışlar ortaya çıkacaktır. Her iki halde de bir stres söz konusudur. Stresi ortadan kaldırmak ve menfi davranışlara meydan vermemek için istek, arzu ve beklentilerin tatmini gerekir. Eğer bu yapılamıyorsa; eylemi, yani göçü kolaylaştırıcı hatta teşvik edici tedbirlerin alınmasında yarar vardır.

Unutmamak gerekir ki; zorlayıcı sebepler yoksa göç, gelişen insan idrakinin ancak bir tercihi olabilir. İdrakin gelişmesi ise değişimi ifade eder. Bu değişim, sosyal çevrede gelişme arzusunun, doyuma ulaşmadığı takdirde de mekandaki arayışı beraberinde getirecektir. O nedenle; zorlayıcı sebeplerin söz konusu olmadığı durumlarda göç, gelişme özleminin mekandaki arayışı olarak kabul edilmelidir. *Değişime bağlı gelişme arzusunun kaçınılmaz sonucu...* olarak da kabul edilebilir. Bu arayışların getirdiği stresi ortadan kaldırmak ve bireyin menfi motivasyonlara girmesine meydan vermemek için göç sürecinin kolaylaştırılması akılcı bir yol olarak görünmektedir.

Yapılması gereken; göçe güdülenmenin sebeplerini tesbit ettikten sonra, ya istek ve beklentileri tatmin edecek tedbirleri almak ya da gerekli ön çalışmaların yapılması şartı ile kontrollü olarak göçün önünü açmaktır. Strese meydan vermemek, stresi yönetmek demektir. Doğuda ortaya çıkan her bir stresin sonuçları hakkında, bu ülkenin artık yeteri kadar acı tecrübeleri olmuştur. Sonuç olarak; idraklerin sürekli değişmekte ve gelişmekte olduğu bilinciyle, idraklerin önünde düşünce geliştirmek ve uygulamak gerekir diye düşünüyoruz.

Göç Konusunda Varsayımlar

1. Göç; davranış süreci ile başlayan, mekanda yer değiştirme ile harekete dönüşen, hareketin bitmesinden sonra dahi etkileri devam eden bir süreçler bütünüdür.

2. İnsanlar istek ve arzularını karşılayamadığı ya da beklentilerinin karşılanmadığı mekanlardan göç etmeye güdülenirler.
3. Göç, çeşitli faktörlerin insan idrakinde meydana getirdiği istekli ya da istek dışı güdülenmelerin, mekanda yer değiştirme amacıyla harekete dönüşümü ile başlar.
4. Göç için göçe güdülenmek yetmez; gerekli sosyal ve ekonomik şartların oluşması gerekir.
5. Göç, güdülenmenin olgunlaşması ile gerekli sosyal ve ekonomik şartların oluşması sonucunda başlar.
6. Göçü meydana getiren faktörler şunlardır:
 - * Doğal Çevre Faktörleri
 - * Fiziki Çevre Faktörleri
 - * Sosyal Çevre (siyasi, ekonomik ve kültürel) Faktörleri
7. Göçün unsurları şunlardır:
 - * Reddedilen yer,
 - * Varılan yer,
 - * Karakteri (isteğe dayalı göç, istek dışı göç ve cebri göç),
 - * Yönü,
 - * Hızı,
 - * Mesafesi ve
 - * Süresi.
8. Reddedilen yer; bireyin istek ve beklentilerini karşılayamadığı ve reddettiği mekandır.
9. Varılan yer; bireyin istek ve beklentilerini tatmin edeceğini umut ettiği mekandır.
10. İsteğe dayalı göç; bireyin kendi isteği ile gerçekleştirdiği bir süreçtir, düşey hareketlilik özelliğini de kapsayabilir.
11. İstek dışı (zorunlu) göç; bireyin gönülsüz olarak ve mücbir sebeplere (sosyal ve ekonomik sebepler, doğal afetler ve kamulaştırma kararları) dayalı, gerçekleştirmek zorunda kaldığı bir süreçtir. Gelişmekte olan tüm ülkelerde sıkça görülmektedir.
12. Cebri göç; bireyin yaşadığı mekanı terk etmeye mecbur edilmesi veya mekandan sürülmesi ile gerçekleşen bir süreçtir. Tarihi göçlerin genel karakteri bu yöndedir.
13. Göçün evreleri şunlardır:
 - *İdrakteki değişimler,
 - *Göçe güdülenme,
 - *Mekanın reddedilmesi,
 - *Konaklama,
 - *Yerleşme,
 - *Etkileşim; uyum veya çatışma,
 - *Bireysel tatmin veya tekrar göçe güdülenme.
14. Göç süreci, yoğun bir stres dönemini beraberinde getirir.
15. Göçe güdülenmiş fakat sosyal ve ekonomik şartları sağlayamamış insan, göçü erteleyebilir.
16. Göçü erteleyen insan, ya beklentilerinin karşılanacağını ümit eden ya da göç için şartların oluşmasını bekleyen insandır.
17. Göçemeyen insan, göç etmek dahil, diğer istek ve arzularının gerçekleşmesi ümidini yitirmiş insandır; engellendiği vehmine kapılacaktır. Bu durum, menfi motivasyonlara ortam hazırlar.

18. Göçe güdülenmenin neden olduğu stres, ancak istek ve beklentilerin karşılanması ile söndürülebilir.
19. Göçe dayalı stresin şiddetini belirleyen unsurlardan biri, göçün karakteridir.
20. Göç sürecinin neden olduğu stres, varılan yerde istek ve beklentilerinin karşılanacağı ümidiyle söner ve etkileşim süreci başlar.
21. Vardığı yeri yadırganmayan ve sosyal çevre tarafından yadırganmayan birey, uyum sürecine girecektir.
22. Vardığı yeri yadırgan veya orada yadırganan insan, göçmen olarak nitelendirilecektir.
23. Göçen insan, vardığı yerde çatışmaya girmemek için yadırganmayacağı ve yadırganmayacağı sosyal ve ekonomik çevreyi tercih edecektir.
24. Kırsaldan kentlere göç edenler, yadırganmayacakları kent marjinal alanları tercih edecektir.
25. Göç etmiş insan üzerinde, *küçük cemaatçi motiveler* daha baskın olacaktır.
26. Küçük cemaatçi motivelere yönelen göç etmiş insan, vardığı yerde *kültür adacıklarının* oluşmasına zemin hazırlayacaktır.
27. Vardığı yerde sosyal ve ekonomik doyuma ulaşamayan insan, ya menfi motivasyonlara (çatışmaya) girecek ya da tekrar göç için burada geçici bir süre için konaklayacaktır.
28. Son vardığı yerde tekrar ümitsizliğe düşen insan, bütün değerlere karşı çatışmaya girebilecek insan demektir.
29. Göçen insan, reddettiği yerde kültürel, sosyal, ekonomik ve kentsel problemlere yol açacaktır.
30. Göçen insan, vardığı yerde kültürel, sosyal, ekonomik ve kentsel problemlere yol açacaktır.
31. Doğunun ekonomik potansiyele sahip olmayan bütün kentleri, birer konaklama merkezleridir.
32. Göç süreci kaynak kaybı demektir.
33. Reddedilen ve konaklanan alanlar, potansiyel göç alanlarıdır.
34. Göçen insan bir üst kültür grubuna aday insandır.
35. Kırdan kente göçen insan, kentli olmaya aday insandır.
36. Kırsaldan kente göçen aile, kentte daha iyi hizmetlerden (sağlık, eğitim ve diğerleri) istifade edebilecektir.
37. Göçen insan, göçtüğü yerin sosyal ve ekonomik hayatına katılacaktır.
38. Göçen insan, stresi azalmış insan demektir.
39. Kırsaldan göçen ailede sadece aile reisi değil, zamanla bütün aile fertleri ekonomik faaliyetin içine gireceklerdir.
40. Göç alan yerde, iş gücü fazlalığı ortaya çıkabilecektir.
41. Göçen insan, vardığı topluluğa dinamizm getirecektir.

Göç Alan Yerleşmelerde Ortaya Çıkan Başlıca Problemler

- * Kentsel altyapı ve donanım yetmezliği,
- * Gecekondulaşma,

- * İstihdam güçlüğü,
- * İşsizlik oranında artış,
- * Kentsel kültürde farklılaşma (küçük cemaatçi motivelerde artış),
- * Suç oranlarında artış,
- * Toplumsal güvensizlik,
- * Toplumsal çatışma.

Reddedilen Yerleşmelerde Ortaya Çıkan Bazı Problemler

- * Yerleşmiş insan kaybı,
- * Kaynak kaybı,
- * Üretim kaybı,
- * Göçe motivasyonun güçlenmesi,
- * Sosyal muhit devamsızlığı,
- * Toplumsal güvensizlik.

DOĞU'DAN GÖÇÜN SEBEPLERİ

Genel Değerlendirme

Doğu Anadolu, tarihte ve günümüzde çeşitli nedenlerle sürekli mekansal değişim içinde olan bir bölgedir. Kırsaldan kırsalına; kırsaldan kentlerine; kentlerinden kentlerine; kırsaldan ve kentlerinden başka bölgelere sürekli göç verir. Her an için bu potansiyeli muhafaza eder.

Başka bölgelerden göç aldığı söylenemez. Bölgenin geçmişte stratejik amaçlarla kurulmuş yerleşmeleri göçe daha çok, doğal kaynaklar çevresinde kurulmuş yerleşmeleri ise daha az katılmaktadır. Diğer taraftan, yeterli potansiyele sahip olmayan ya da potansiyelleri değerlendirilmemiş olan yörelerde yaşayanlar da göçe en çok katılanlar arasındadır. Bölge, tarihte ve günümüzde sürekli olarak beyin ve sermaye göçü veren bir bölgedir. Bölge kırsaldan kente göç edenlerin ekonomik bilgi birikimleri, tarıma dayalı üretimdir. Bu birikimini değerlendirecek alanlar bulamadığı zaman, ya istemeyerek hizmet sektörüne yönelmektedir (müsbet yönelim) ya da toplum değerlerine ters düşen alanlarda riske girmektedir (menfi yönelim). Göçler nedeni ile Doğuda sosyal muhit devamlılığı sağlanamamıştır. Bu durum, şehirlerin sosyal bünyesini ve kent kültürünü olumsuz yönde etkilemektedir. Doğuda reddedilen yerler, potansiyel kaybına uğramaktadır.

Doğu'da Kırdan Kente Göçün Sebepleri

İtici Güçler:

- * Olumsuz Doğal Yapı
- * Ekonomik Potansiyel Yetersizliği
- * Fiziki Altyapı Yetersizliği
- * Sosyal Altyapı Yetersizliği
- * Sosyal Bünyeden Kaynaklanan Olumsuz Etkiler
- * Kimlikten Kaçış
- * Kadın Hakları
- * Kaynak Kıtlığına Dayalı Husumet
- * Kültürel Miras Olarak Husumet
- * Sosyal Statü Çekişmeleri
- * Kan Davaları

Çekici Güçler:

- * Can Güvenliğine Yönelim
- * İstihdama Yönelim
- * Eğitim İmkanlarına Yönelim
- * Sağlık İmkanlarına Yönelim
- * Sosyal Güvenlik İmkanlarına Yönelim
- * Kentsel Yaşam Tarzına Yönelim
- * Sosyal Statülere Yönelim
- * Kentli Kimliğine Yönelim
- * Kamuda İstihdama Yönelim
- * Devletle Özdeşleşme Güdüsü
- * Cemaatleşmeye Yönelim
- * Siyasi Cemiyetlere Yönelim

Doğu'da Kentten Kente Göçün Sebepleri

İtici Güçler:

- * Kaynakların Kıtlığı
- * Kentsel Yetersizlikler
 - Altyapı Eksikliği
 - Konut Darlığı
 - İşyeri Darlığı
 - Arsa Kıtlığı
- * Sosyo-Kültürel Fonksiyonların Eksikliği
- * Ticari Potansiyel Yetersizliği
- * İstihdam Yetersizliği
- * Eğitim İmkanlarının Yetersizliği
- * Sağlık İmkanlarının Yetersizliği
- * Sosyal Çevre Yetersizliği
- * Husumet
- * Cemaatleşme
- * Hayat Pahalılığı

DOĞU'DA KENTLERDEN BÖLGE DIŞINA GÖÇÜN NEDENLERİ

Konaklama Merkezleri Olarak Kentler

Yukarıda belirttiğimiz gibi, vardığı yerde sosyal ve ekonomik doyuma ulaşamayan insan burada, tekrar göç etmek için bir müddet konaklayacaktır. Doğunun hemen bütün kentleri birer konaklama merkezi özelliği gösterirler. Ancak; potansiyellerinin çokluğu ve değerlendiriliyor olması Bölge içerisinde Urfa, Diyarbakır, Malatya ve Van illerine birer cazibe merkezi hüviyeti kazandırmaktadır.

Yetişmiş İnsan ile Sermaye Göçü ve Sebepleri

- * Gelişme İsteği
- * Ekonomik Potansiyel Kıtlığı
- * Kent Fiziki ve Sosyal Altyapı Yetersizliği
- * Sosyal Çevre Devamsızlığı
- * Hizmet Sektörlerindeki Yetersizlikler
- * Kültürel Fonksiyonların Yetersizliği
- * Hayat Pahalılığı
- * Husumet

Sermaye Göçünün Diğer Sebepleri

- * Nüfus Azlığı
- * Pazar Darlığı

- * Kalifiye Elaman Azlığı
- * Bilgi ve Teknoloji Yetersizliği
- * Yatırım İçin Uygun Alan Azlığı

Doğu'da Yatay Hareketliliği Engelleyen Sebepler

Bölge İçinde ve Bölgeden Dışarıya Yatay Hareketi Engelleyen Sebepler:

- * Ekonomik Yetmezlik
- * Eğitim Yetmezliği
- * İstihdam Edilememe Endişesi
- * Özgüven Duygusunun Azlığı
- * Aile ve Sosyal Çevre Bağları
- * Cemiyet Hayatına Güvensizlik
- * Dil ve Şive Farklılığı
- * Mezhep Farklılığı
- * Telakkilerdeki Farklılıklar.

Gelişmiş Bölgelerden Doğuya Yatay Hareketi

Engelleyen Sebepler:

- * Ekonomik ve Sosyal Doyum
- * Can Güvenliği Endişesi
- * Geleneksel Doğu İmajı
- * Yaşam Standartlarındaki Düşüklük (özellikle nitel sonra nicel özellikler)
- * Ulaştırma Yetersizlikleri
- * Kentsel Altyapı Yetersizliği
 - Kentsel Üstyapı Yetersizliği
 - Kentler Arası Ulaşım Yetersizliği
 - Hizmet Sektörleri Yetersizliği
 - Sosyal Çevre Yetmezliği
 - Rekreasyon Altyapı Yetersizliği
 - Kültürel Fonksiyonlardaki Yetersizlikler
- * Nüfus Azlığı
- * Bölgeler Arası Entegrasyon Yetersizliği
- * Pazar Zorlukları
- * Kalifiye Eleman Azlığı
- * Telakkilerdeki Farklılık
- * Menfi Propagandalar

Kaynaklar:

1. Abadan -Unat, Nermin; Ruşen Keleş ve diğerleri. **Göç ve Gelişme**. Çeviren Ünsal Oskay. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. İskan ve Şehircilik Enst. AjansTürk Matbaacılık Ankara: 1975.
2. Abadan, Unat Nermin. "Akdeniz Ülkelerinden Yurt Dışına işgücü Göçü." **Göç ve Gelişme**. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. İskan ve Şehircilik Enstitüsü Yayını, AjansTürk Matbaacılık, Ankara: 1975.
3. Abadan, Unat Nermin. "Genel Değerlendirme (Sonuçlar)". **Göç ve Gelişme**. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. İskan ve Şehircilik Enstitüsü Yayını, AjansTürk Matbaacılık, Ankara: 1975.
4. Akkaya, Taylan. **Göç ve Değişim**. İstanbul Üniversitesi, Ed. Fak. Yayınları, No: 2573, İstanbul: 1979.

5. Atalay, İbrahim. **Genel-Beşeri ve İktisadi Coğrafya**. Yeniçağ Basım-Yayın, Ankara: 1991.
6. Atay, Mahmut. **Keban Barajı Nedeniyle Elazığ'ın 1800 Evler Mahallesinde Göç Edenlerin Kentleşme Sorunları**. Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ: 1985.
7. Atay, Mahmut. "*Fırat Havzasında Zorunlu Göçler: Keban Örneği*." **Fırat Havzasının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Kalkınması Sempozyumu 7-9 Nisan 1988 Elazığ**. Fırat Üniversitesi Yayını, Elazığ: 1991.
8. Çakır, Sabri. "*Elazığ'da Kentleşme ve Gecekondulaşma Sorununa Genel Bir Bakış*." **Fırat Havzasının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Kalkınması Sempozyumu 7-9 Nisan 1988 Elazığ**. Fırat Üniversitesi Yayını, Elazığ: 1991.
9. Demir, Osman. **Türkiye'nin Doğu Sorunu ve Çözüm Yolları**. Çoğaltılmış baskı. Cumhuriyet Üniversitesi İİBF, Sivas: 1996.
10. Demirel, Bekir Ali. **Doğu Anadolu: Çıkılmaz Sokak; Bir Süreç Analizi**. 134 sayfa, ELESKAV Yayını Elazığ: 1998.
11. Demirel, Bekir Ali. **Elazığ'da Sanayi; Sanayileşme Süreci, Gelişme Stratejileri ve Öneriler**. 126 sayfa, ELESKAV Yayını, Elazığ: 1998.
12. Doğanay, Hayati. "*Erzurum'da Gecekondulaşma Sorunu ve Başlıca Çözüm Yolları*." Fırat Havzasının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Kalkınması Sempozyumu 7-9 Nisan 1988 Elazığ. Fırat Üniversitesi Yayını, Elazığ: 1991. DPT. **Yerleşme, Bölgesel Gelişme, Kentleşme, Konut; Özel İhtisas Komisyonu Raporu**. Bölgesel Plan Türkiye (1978-1982), Ankara: 1977.
13. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. **GAP Bölgesi Baraj Göl Aynasında Kalacak Yörelere İstihdam ve Yeniden Yerleştirme Sorunları Araştırmasının Yöneticiler İçin Özeti**. Sosyoloji Derneği, Ankara: Haziran 1994.
14. Gökçe, Birsen. "*GAP Bölgesi Baraj Göl Aynasında Kalacak Yörelere İstihdam ve Yeniden Yerleştirme Sorunları*." **Yeniden Yerleşim Planlaması, Uygulaması, İzleme ve Rehabilitasyonu**. Anadolu Kalkınma Vakfı-DSİ Vakfı-The World Bank. Ankara: 1995.
15. Gökçe, Birsen; Acar, Feride; ve diğerleri. **Gecekondularda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü**. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayını No: 75. Ankara:1993.
16. Görmez, Kemal. "*Göç ve Kültürel Kimlik Sorunu*." **Doğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu 17-19 Aralık 1998**. Elazığ Emniyet müdürlüğü,1998.
17. İsbir, Eyüp G. **Şehirleşme ve Meseleleri**. 2.b. Teknomak Basımevi, Ankara: 1991.
18. İTO. **Göç Veren Yörelere Bölgesel Gelişme Araştırması**. Yayın No: 1996-26, İstanbul: 1996.
19. Kartal, S. Kemal. **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme**. 2.b. Adım Yayıncılık, Mart 1992.
20. Kartal, Kemal. "*Kırdan Kente Göçedenlerin Kır İle Kent Arasında Yarattıkları Kaynak Akımları ve Gecekondu*." **Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi 1. Kitap**, Kasım 1981, ODTÜ Ankara.
21. Keleş, Ruşen. "*Bölgesel Gelişme ve Yurt Dışına Göç*." **Göç ve Gelişme**. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. İskan ve Şehircilik Enstitüsü Yayını, AjansTürk Matbaacılık, Ankara: 1975.
22. Keleş, Ruşen. **Kentleşme Politikası**. 2.b. İmge Kitabevi, Ankara: 1993.
23. KENTKUR. "*Yeniden Yerleşim Planlamasında Alternatif Süreç Çalışması*." **Yeniden Yerleşim Planlaması, Uygulaması, İzleme ve Rehabilitasyonu**. Anadolu Kalkınma Vakfı-DSİ Vakfı-The World Bank. Ankara: 1995.
24. Kocaman, Tuncer-Bayazıt, Sema. **Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Sosyo-Ekonomik Nitelikleri**. DPT-SPGM Yayını, Haziran 1993.
25. Korkmaz, Abdullah. "*Kentleşme ve Terör*". **I. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu 27-29 Mart 2000 Elazığ**. Fırat Üniversitesi Yayını, Elazığ: 2000.
26. Kudat, Ayşe. "*Dünya Bankası Uygulama Talimatı*." **Yeniden Yerleşim Planlaması, Uygulaması, İzleme ve Rehabilitasyonu**. Anadolu Kalkınma Vakfı-DSİ Vakfı-The World Bank. Ankara: 1995.
27. Meydan Larousse. Göç maddesi.
28. Onat, Ümit. **Gecekondu Kadınının Kente Özgü Düşünce ve Davranışlar Geliştirme Süreci**. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayını No: 73. Ankara:1993
29. Özey, Ramazan. "*Fırat-Karasu Kaynakları Çevresindeki Kırsal Yerleşmelerin Başlıca Sosyo-Ekonomik Sorunları ve Çözüm Yolları*." **Fırat Havzasının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Kalkınması Sempozyumu 7-9 Nisan 1988 Elazığ**. Fırat Üniversitesi Yayını, Elazığ: 1991.
30. Özkul, Vakıf. "*Yeniden Yerleşimin Psikolojik Etkileri*." **Yeniden Yerleşim Planlaması, Uygulaması, İzleme ve Rehabilitasyonu**. Anadolu Kalkınma Vakfı-DSİ Vakfı-The World Bank. Ankara: 1995.
31. Öztürk, Bülent. "*Elazığ İlinde Terör Nedeniyle Göç*." **I. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu 27-29 Mart 2000 Elazığ**. Fırat Üniversitesi Yayını, Elazığ: 2000.
32. Şenyapılı, Önder. **Kentleşemeyen Ülke, Kentleşen Köylüler**. ODTÜ Mim. Fak. Ara-Yayımları Ankara: 1981.
33. Silier, Oya. **Keban Köylerinde Sosyo Ekonomik Yapı ve Yeniden Yerleşim Sorunları**. ODTÜ. İdari Bilimler Fak. Yayını No. 7, Ankara: 1976.
34. Temel Britannica
35. Tezcan, Mahmut. "*Beyin Göçü ve Türkiye*". **Amme İdaresi Dergisi**. Cilt.4, Sayı.3, Eylül 1971.
36. Tümertekin, Erol. **Türkiye'de İç Göçler**. İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 1371, İstanbul: 1968.
37. Yasa, İbrahim-Bozkurt, Ömer. "*Orta Anadolu'dan*

- Batı Avrupa'ya; Göç ve Toplumsal Değişme."* Amme İdaresi Dergisi. Cilt.7, Sayı.3, Eylül 1974.
38. Yasa, İbrahim. "Gecekondu Ailesi Mozayığı." Amme İdaresi Dergisi; Cilt 6, Sayı 2, Haziran 1973.

Ek 1:

1. Abadan -Unat, Nermin; Ruşen Keleş ve diğerleri. **Göç ve Gelişme.** Çeviren Ünsal Oskay. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. İskan ve Şehircilik Enst. AjansTürk Matbaacılık Ankara: 1975.
2. Akkaya, Taylan. **Göç ve Değişme.** İstanbul Üniversitesi, Ed. Fak. Yayınları, No: 2573, İstanbul: 1979.
3. Atay, Mahmut. **Keban Barajı Nedeniyle Elazığ'ın 1800 Evler Mahallesinde Göç Edenlerin Kentleşme Sorunları.** Basılmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ: 1985.
4. Atay, Mahmut. "Fırat Havzasında Zorunlu Göçler: Keban Örneği." Fırat Havzasının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Kalkınması Sempozyumu 7-9 Nisan 1988 Elazığ. Fırat Üniversitesi Yayını, Elazığ: 1991.
5. Çakır, Sabri. "Elazığ'da Kentleşme ve Gecekondulaşma Sorununa Genel Bir Bakış." Fırat Havzasının Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Kalkınması Sempozyumu 7-9 Nisan 1988 Elazığ. Fırat Üniversitesi Yayını, Elazığ: 1991.
6. Görmez, Kemal. "Göç ve Kültürel Kimlik Sorunu." Doğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu 17-19 Aralık 1998. Elazığ Emniyet müdürlüğü, 1998.
7. İsbir, Eyüp G. **Şehirleşme ve Meseleleri.** 2.b. Teknomak Basımevi, Ankara: 1991.
8. İTO. **Göç Veren Yörelere Bölgesel Gelişme Araştırması.** Yayın No: 1996-26, İstanbul: 1996.
9. Kartal, S. Kemal. **Ekonomik ve Sosyal Yönleriyle Türkiye'de Kentleşme.** 2.b. Adım Yayıncılık, Mart 1992.

10. Kartal, Kemal. "Kırdan Kente Göçedenlerin kır İle Kent Arasında Yarattıkları Kaynak Akımları ve Gecekondu". Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi 1. Kitap, Kasım 1981, ODTÜ Ankara.
11. Keleş, Ruşen. **Kentleşme Politikası.** 2.b. İmge Kitabevi, Ankara: 1993.
12. Kocaman, Tuncer-Bayazıt, Sema. **Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Sosyo-Ekonomik Nitelikleri.** DPT-SPGM Yayını, Haziran 1993.
13. Özkul, Vakıf. "Yeniden Yerleşimin Psikolojik Etkileri." Yeniden Yerleşim Planlaması, Uygulaması, İzleme ve Rehabilitasyonu. Anadolu Kalkınma Vakfı-DSİ Vakfı-The World Bank. Ankara: 1995.
14. Öztürk, Bülent. "Elazığ İlinde Terör Nedeniyle Göç." I. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu 27-29 Mart 2000 Elazığ. Fırat Üniversitesi Yayını, Elazığ: 2000.
15. Silier, Oya. **Keban Köylerinde Sosyo Ekonomik Yapı ve Yeniden Yerleşim Sorunları.** ODTÜ. İdari Bilimler Fak. Yayını No. 7, Ankara: 1976.
16. Şenyapılı, Önder. **Kentleşmeyen Ülke, Kentleşen Köylüler.** ODTÜ Mim. Fak. Ara-Yayımları Ankara: 1981.
17. Tezcan, Mahmut. "Beyin Göçü ve Türkiye". Amme İdaresi Dergisi. Cilt.4, Sayı.3, Eylül 1971.
18. Tümertekin, Erol. **Türkiye'de İç Göçler.** İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 1371, İstanbul: 1968.
19. Yasa, İbrahim-Bozkurt, Ömer. "Orta Anadolu'dan Batı Avrupa'ya; Göç ve Toplumsal Değişme." Amme İdaresi Dergisi. Cilt.7, Sayı.3, Eylül 1974.
20. Yasa, İbrahim. "Gecekondu Ailesi Mozayığı." Amme İdaresi Dergisi; Cilt 6, Sayı 2, Haziran 1973.

